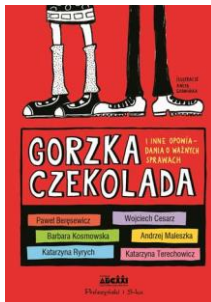

Program „Wychowanie przez czytanie – z książką w świat wartości”

Scenariusze zajęć na podstawie opowiadań z tomu „Gorzka czekolada i inne opowiadania o ważnych sprawach”

Ze wstępu do książki:

„Najpierw powiedzmy sobie, o jakie ważne sprawy chodzi w tej książce.

Dla różnych ludzi różne sprawy są ważne – dla jednych uroda i wysportowane ciało, dla innych posiadanie najnowszego telefonu i pieniędzy, jedni cenią sobie wiedzę, inni żeglowanie, jeszcze inni powiedzą, że najważniejsza jest miłość i rodzina. O rzeczach ważnych mówimy WARTOŚCI. I jak widać – mogą być wartości materialne i niematerialne, a wśród niematerialnych są takie, które bezpośrednio wpływają na nasze relacje z ludźmi. Mają one to do siebie, że – w przeciwieństwie do wartości materialnych – im więcej ich dajemy, tym więcej ich do nas wraca.

W tej książce mówić będziemy właśnie o nich. Kształtują one nasz charakter. Określają to, jak postępujemy, do czego dążymy i w jaki sposób traktujemy innych. Jeśli nasze wartości służą dobru szerszemu niż tylko własne, nasze relacje z innymi ludźmi i z samymi sobą stają się lepsze. Gdy postępujemy egoistycznie, czy nieuczciwie, pogarszają się.

Ponieważ wiele nieporozumień między nami bierze się stąd, że mówiąc to samo, mamy na myśli całkiem co innego, warto zastanowić się, co kryje się pod takimi – często używanymi – pojęciami, jak szacunek, przyjaźń, wolność czy przyzwoitość. Co jest ich istotą?

Jest szansa, że jeśli będziemy podobnie pojmować wartości, będzie mniej nieporozumień przy ich praktykowaniu – mniej konfliktów, bólu, rozczarowań i gniewu, a więcej radości, zaufania i dobrych relacji między nami.

Jednym z głównych zadań wychowania jest pomoc dziecku w zbudowaniu mocnego, prawego charakteru, który ułatwi mu odpowiednie wykorzystanie własnego potencjału i dokonywanie właściwych wyborów życiowych. **Charakter to nasz życiowy kompas, to posiadany przez nas wewnętrzny system wartości i jego konsekwentne praktykowanie z własnej woli w codziennym życiu.**

Wartości uczymy się od najmłodszych lat obserwując otoczenie – rodziców, najbliższe środowisko i całe społeczeństwo wraz z jego kulturą. Nauczone i stosowane wartości budują charakter, który przesądza o tym, kim jesteśmy, jak żyjemy i jak traktujemy innych ludzi. To od niego zależy, jaki mamy stosunek do świata, kim się otaczamy, jakie stawiamy sobie cele co jest dla nas w życiu najważniejsze.

Grecki filozof Heraklit z Efezu rzekł kiedyś: „Charakter jest przeznaczeniem”.

Mocny system wartości moralnych i umiejętność ich stosowania w życiu to najważniejszy kapitał, w jaki powinniśmy wyposażać dziecko. Bez niego może się ono łatwo pogubić we współczesnym świecie, pełnym sprzecznych wskazań i jawnych antywartości. Nauczenie wartości to najważniejsza rzecz, jaką możemy zrobić dla szczęścia dziecka.

W nauczaniu wartości podstawową sprawą jest to, by uczestnicy lekcji w pełni zrozumieli istotę każdej wartości, skutki jej stosowania i lekceważenia, oraz mieli sporo okazji do jej praktykowania. Powinni też mieć wokół wiele przykładów właściwego stosowania wartości moralnych przez dorosłych. Bardzo ważne jest dostrzeganie i docenianie przez prowadzących/nauczycieli stosowania wartości przez uczestników.

* * *

ZAJĘCIA WPROWADZAJĄCE

Wartości stanowią trudną i niejednoznaczną materię, której treść zależy od momentu historycznego i kontekstu kulturowego. Nad wartościami filozofowie dyskutują od tysięcy lat. Dla potrzeb programu został przyjęty zestaw najważniejszych, naszym zdaniem, wartości moralnych oraz ich definicje, które są proste, praktyczne i relatywnie łatwe do zrozumienia i zastosowania.

ISTOTA WARTOŚCI

1. Co to są wartości? (dyskusja w gronie uczestników...) - propozycje definicji:

- rzeczy i sprawy ważne, wartościowe, cenne
- nasze standardy
- wzorce naszych myśli, postaw i zachowań, które mówią o tym, kim jesteśmy, jak żyjemy i jak traktujemy innych ludzi
- drogowskazy życiowe, mapy, życiowy kompas
- kryteria naszych decyzji, wyborów i ocen

2. Co dla różnych ludzi jest wartością:

Prosimy uczestników o wymienienie własnych przykładów, każdy przykład zapisujemy na tablicy, np. zdrowie, wygląd, uroda, wykształcenie, przyjaźń, miłość, popularność, stan posiadania, siła, autorytet, dobre imię, władza, mądrość, religia, bezpieczeństwo, dom, rodzina, dzieci, powodzenie, kariera, uczciwość, przyjemności, rozrywki

Wymienione wartości różnią się swą istotą (samochód różni się od religii, mądrość od rodziny, uroda od uczciwości). Są to bowiem różne kategorie wartości: materialne, „fizyczne”, duchowe i moralne. Nas interesować tu będą wartości moralne.

3. Co to są wartości moralne?

Wartości moralne to drogowskazy do lepszego, harmonijnego życia, które wyzwają zachowania korzystne zarówno dla tego, kto je praktykuje, jak i dla osób, do których są skierowane. Są to postawy i zachowania, które nie krzywdzą innych. Wartości moralne kształtują lepszych ludzi, lepsze stosunki międzyludzkie i lepsze życie.

Cechą wartości moralnych jest to, że im szerzej je praktykujemy (im więcej ich dajemy innym), tym więcej do nas wraca, tym więcej ich wokół przybywa.

(wartości poza-moralne, np. zdrowie, uroda, pieniądze – nie mają tej cechy)

Prosimy o przykłady wartości moralnych... (np. uczciwość, przyjaźń, odwaga, sprawiedliwość)

4. Jak wyglądałby świat pozbawiony wartości moralnych?

(nie działa prawo, nikt nie przestrzega żadnych zasad i robi co chce).

Prosimy uczestników o przykłady,

- np. - powszechne oszustwa, kradzieże, rozboje, gwałty, morderstwa
- masowi hakerzy komputerowi
- uprowadzanie i mordowanie ludzi na „organy do przeszczepów”
- nie obowiązują żadne umowy i zobowiązania,
- świat tonie w brudzie, odpadkach, następują ciągle awarie, nie działa handel, banki, służba zdrowia, straż pożarna, policja - nikt nie czuje się za nic odpowiedzialny i dba tylko o własny interes i dobro.

Skutek - chaos, brak bezpieczeństwa, niska jakość życia, cały wysiłek skierowany na przetrwanie. Regres kultury, upadek obyczajów, zdziczenie ludzi.

6. Co zapewnia przestrzeganie wartości moralnych w społeczeństwie?

- wewnętrzny system moralny poszczególnych osób i grup społecznych
- system prawny

Czy zdarzają się sytuacje, gdy przestają działać przepisy prawa? (np. w sytuacji poważnych klęsk żywiołowych, kryzysów, wojen, rewolucji – nie działa policja, straż, sądy – wtedy przed zachowaniami aspołecznymi chroni ludzi jedynie wpojony im w młodym wieku system wewnętrznych wartości moralnych: „Nie kradnę, choć nikt mnie za to nie ukarze, albo – choć nikt by tego nie widział, nie zabijam, pomagam innym” itp.)

7. Dlaczego dla przestrzegania wartości moralnych nie wystarczy samo prawo?

- a - prawo jest zbyt ogólne, reguluje pewne typowe sytuacje (np. prawo spadkowe) lub dotyczy cięższego kalibru przewinień
- b - prawo jest zbyt powolne, nie reaguje szybko i adekwatnie na nowe zjawiska społeczne (np. wyłudzenie od ludzi aktów własności mieszkań w ramach „odzyskiwania” mienia, pojawienie się przestępstw za pośrednictwem Internetu)
- c - życie tworzy sytuacje, których nie można rozwiązać na gruncie prawa, nie ma na nie „paragrafu”

Przykłady: odmowa udzielenia pomocy sąsiedzkiej, kłamstwo, zdrada, zaniedbywanie najbliższych, wyjawienie cudzego sekretu, niestaranne wykonywanie pracy, lekceważenie, poniżanie innych ludzi itp. często nie są wystarczającym powodem, by wszczynać postępowanie sądowe. Jednak takie zachowania, choć nie są ścigane przez prawo, narażają innych na straty, krzywdę, cierpienie. Są to więc zachowania niemoralne.

Można nie łamać prawa i być człowiekiem niemoralnym!

- d - najważniejsze jednak jest to, że nie da się upilnować każdego człowieka we wszystkich sytuacjach. Tylko wewnętrzny sędzia, czyli sumienie i mocny system wartości moralnych skłaniają ludzi do zachowań prawych i przyzwoitych, a powstrzymują od zachowań niemoralnych, krzywdzących innych, niezależnie od tego, czy ktoś ich pilnuje, czy nie i czy grożą im konsekwencje ich czynów, czy takich konsekwencji nie poniosą. **Człowiek może się upilnować wyłącznie sam!**

Należy przestrzegać wartości moralnych, ponieważ świat bez wartości moralnych nie przetrwa. Wartości moralne stoją na straży życia i jego jakości. Amerykański biolog i ewolucjonista Ernst Meyer twierdził, że pogarsza się pula genowa ludzkości, ale jeśli ludzkość wyginie to nie z powodu gorszych genów, lecz z powodu braku wartości.

Zajęcia na temat UCZCIWOŚCI

Katarzyna Ryrych, „Niebieska kredka”

Zadanie dla prowadzącego:

Przeczytaj Wstęp oraz rozdział UCZCIWOŚĆ z książki I. Koźmińskiej i E. Olszewskiej „Z dzieckiem w świat wartości” oraz opowiadanie Katarzyny Ryrych „Niebieska kredka” z tomu „Gorzka czekolada i inne opowiadania o ważnych sprawach”. Byłoby dobrze, gdyby uczniowie mogli w domu przeczytać sami to opowiadanie. Warto, by nauczyciel przeczytał je też głośno na lekcji.

Cele lekcji:

1. Uświadomienie uczestnikom istoty UCZCIWOŚCI, pokazanie wielu aspektów uczciwości.
2. Wspólne wypracowanie definicji tej wartości
3. Uświadomienie korzyści z praktykowania i skutków zaniechania uczciwości.
4. Ćwiczenie umiejętności dyskusji - stosowania argumentów, kulturalnego odpierania argumentów przeciwnej strony.
5. Ćwiczenie wypowiedzi publicznych.
6. Ćwiczenie uważnego słuchania – czytanego tekstu oraz wypowiedzi innych osób.

Przebieg zajęć:

1. Przeczytanie uczestnikom opowiadania „Niebieska kredka” .
2. Wskazanie głównych wątków przez chętnych uczestników.
3. Dyskusja:

A - Jakiej wartości dotyczy opowiadanie? Czy dotyczy także innych wartości?

(np. sprawiedliwości, solidarności, życzliwości, szacunku, miłości, samodyscypliny, odpowiedzialności, przyjaźni, odwagi, przyzwoitości?).

B - Czym jest uczciwość? (na tablicy wypisujemy wszystkie propozycje, wspólnie układamy definicję uczciwości)

(Definicja z książki - Uczciwość – prawdomówność, poszanowanie prawdy, poszanowanie cudzej własności, rzetelność, zgodność postępowania z zasadą bezstronności i równości praw, respektowanie zasad społecznych).

C - Dlaczego ważne jest, by być uczciwym, jakie są skutki łamania tej wartości; co dzieje się, gdy wartość ta zanika w kontaktach między ludźmi?

D - wobec kogo i czego należy być uczciwym?

- wobec siebie samego (na czym to polega?)
- wobec innych ludzi,
- wobec faktów i zjawisk rzeczywistości (wyjaśnijmy ten rodzaj uczciwości)

- wobec pracy i obowiązków
- wobec spotykających nas problemów

E - jakie są skutki bycia uczciwym?

- a. dla osoby praktykującej tę wartość (jak się czuje, jak inni reagują, co osiąga, co traci, jakie są bezpośrednie oraz długofalowe konsekwencje dla niej)
- b. dla odbiorcy

- c. dla otoczenia
- d. dla przyszłości

F - jakie są skutki nieuczciwości?

- a. dla osoby postępującej nieuczciwie (jak się czuje, jak inni reagują, co osiąga, co traci, jakie są długotrwałe konsekwencje dla niej)
- b. dla odbiorcy
- c. dla otoczenia
- d. skutki długoterminowe dla innych

G - w jakich sytuacjach życiowych uczniowie zetknęli się z uczciwym postępowaniem bądź z nieuczciwością (przykłady)?

- a - jak się czuli będąc świadkami nieuczciwości, a jak postępowania uczciwego?
- b - jak się zachowali będąc świadkami nieuczciwości lub postępowania uczciwego?
- c - czy uważają, że można było postąpić inaczej?
- d - jakie aspekty uczciwości lub nieuczciwości pokazane są w tym opowiadaniu?

(wypiszmy na tablicy wszystkie podane przez uczestników aspekty uczciwości i nieuczciwości przedstawione w opowiadaniu)

- Wrywanie artykułów z czasopism w bibliotece.
- Kradzież książki w bibliotece
- Nieujawnienie tego faktu przez narratora.
- Nieuczciwa walka pływacka Wojtka i Mateusza (który z nich był nieuczciwy? a może obaj?).
- Obawa narratora o uczciwość zawodów z Wojtkiem.
- Złamanie regulaminu basenu przez Wojtka – skok do wody.
- Kradzież kredki. Czy fakt, że osoba, którą się okrada, ma dużo rzeczy, których złodziejowi brak, upoważnia do kradzieży? Przedyskutujmy z uczniami pochodzenie/znaczenie słowa „złodziej”
- Przyznanie się Julki do winy i naprawienie nieuczciwości.

4. Podzielmy uczestników na 3 grupy. Każda grupa przygotuje i przedstawi odpowiedzi na następujące pytania:

- jakie były skutki natychmiastowe i długoterminowe opisanych w opowiadaniu nieuczciwości?
- jak czuły się osoby nieuczciwe?
- jak czuli się świadkowie nieuczciwości?

5. Prosimy uczestników o udział w dyskusji na następujące tematy:

- czy nieuczciwe zachowania można tolerować? Co sądzą o publicznym chwaleniu się przez znane osoby ściąganiem na maturze?
- jakie mogą być przyczyny nieuczciwości?
- czy są sytuacje, gdy kłamstwo lub kradzież można usprawiedliwić?
- czy można usprawiedliwić nieuczciwe wykonywanie swoich obowiązków? W jakich okolicznościach? (np. praca więźniów w czasie wojny przy produkcji amunicji dla wroga; kontrprzykład: Most na rzece Kwai – rzetelna budowa mostu na polecenie wroga)
- jakiego rodzaju nieuczciwości nie można usprawiedliwić nigdy?
- w którym przypadku w opowiadaniu naprawiono nieuczciwe zachowanie? Jak? Co mogło z tego wyniknąć? Co z tego wyniknęło?

6. Przeanalizujmy zdanie Władysława Bartoszewskiego:

„Warto być uczciwym, chociaż nie zawsze się to opłaca. Opłaca się być nieuczciwym, ale nie warto.”

7. Zakończenie lekcji – przypomnienie definicji uczciwości.

Uczciwość to:

- **mówienie prawdy nawet, gdy jest dla nas niewygodna i może narazić nas na przykrości**
- **przyznanie się do winy i naprawienie szkody**
- **wykonywanie starannie i należycie naszych prac i obowiązków,**
- **respektowanie przyjętych społecznie przepisów i norm**

UZUPEŁNIENIE

Proponujemy uzupełnienie dyskusji nt. Uczciwości np. na lekcji wychowawczej – o następujące przykłady z książki „Z dzieckiem w świat wartości” I. Koźmińskiej i E. Olszewskiej.

Konsekwencje uczciwości i nieuczciwości.

- 1 . Ściągałeś na sprawdzanie. Dostajesz szóstkę. Ale naprawdę nie znasz tego tematu. Jakie będą długofalowe (w przyszłości) konsekwencje tego postępowania (np. student medycyny nie uczy się i ściga na egzaminach, potem jako lekarz błędnie diagnozuje pacjenta i źle go leczy.
2. Kolega bierze narkotyki i ty o tym wiesz. Jego rodzice pytają, czy ich syn się narkotyzuje. Ty odpowiadasz, że nie. Jakie mogą być długofalowe (w przyszłości) konsekwencje twojego kłamstwa.
3. Koleżanka kupiła żółty sweter, którym jest zachwycona, ale według ciebie w tym kolorze bardzo źle wygląda. Pyta cię o zdanie. Nie chcąc sprawić jej przykrości, mówisz, że wygląda świetnie. Jakie mogą być długofalowe(w przyszłości) konsekwencje twojego kłamstwa.
4. W sklepie kasjer wydał ci przez pomyłkę o 50 zł za dużo reszty. Postanawiasz zatrzymać pieniądze. Jakie mogą być konsekwencje twojej nieuczciwości?
- 5 . Wprowadzasz się do innej dzielnicy i zmieniasz szkołę. Chcąc zrobić dobre wrażenie na nowych kolegach opowiadasz o zamożności twojej rodziny. Niedługo potem koledzy chcą cię odwiedzić. Jakie mogą być konsekwencje twoich przesadzonych opowieści?
- 6 . Obiecujesz sobie, że przez tydzień nie będziesz oglądać telewizji, bo musisz się więcej uczyć. Jednak gdy nikogo nie ma w domu oglądasz „tylko jeden” film. Omów konsekwencje takiego postępowania i swoje uczucia. Jak „uleganie pokusom” wpływa na charakter?
- 7 . Z powodu jakiegoś przewinienia rodzice zakazują Ci gier komputerowych przez kilka dni. Gdy nie ma ich w domu, łamiesz zakaz. Jakie jeszcze wartości łamiesz? Jak się z tym czujesz?

FILTR MĄDROŚCI

Często mamy do czynienia z konfliktem wartości - jedna wartość wyklucza drugą.

Wówczas należy kierować się wartością w danej sytuacji ważniejszą.

Przy praktykowaniu uczciwości – jak zawsze w życiu – też niezbędny jest filtr mądrości i sumienia. Mówienie prawdy nie zawsze jest dobre i potrzebne - **musimy zastanowić się, czy kogoś niepotrzebnie nie zranimy lub nie narazimy na szkodę.** Jeżeli mówimy komuś, że ma defekty fizyczne (np. jest niski, ma zęza, sepleni), to krytykujemy coś, co jest niezależne od woli tej osoby i co tylko może ją zranić. Nie jest to wówczas cnota uczciwości,

lecz brak szacunku, wrażliwości i nietakt, który może pozostawić u drugiej osoby głęboki uraz na całe życie.

Inne przykłady, gdy prawdomówność nie jest cnotą, lecz brakiem mądrości – np. gdy bandyci pytają, gdzie ukrywa się osoba, którą chcą skrzywdzić, uczciwe wskazywanie takiego miejsca może być wyrazem braku rozsądku, formą zemsty lub przejawem tchórzostwa. Wartością ważniejszą niż uczciwość jest tu bowiem odpowiedzialność za życie zagrożonej osoby.

Przyczyny nieuczciwości:

Czasem ludzie stają się nieuczciwi, gdyż chcą być ważni lub czują się odrzuceni. Potrzeba bycia ważnym, bycia kimś, jest cechą każdego człowieka. Do dorosłych należy, by nauczyć dzieci czerpania satysfakcji z bycia ważnym „w dobry sposób” – dzięki swej wiedzy, autorytetowi, charakterowi, osiągnięciom, pomocy innym, umiejętnościom komunikacyjnym, organizacyjnym, opanowaniu, zaangażowaniu w dobre cele itp. Ludzie, których nie nauczono akceptowanych form osiągania satysfakcji, **którym nie dano szansy na sukces w dobry sposób**, czasem znajdują inne, łatwiejsze i szkodliwe formy zaspokojenia tej potrzeby - formy, które nie wymagają od nich szacunku do siebie i innych, taktu czy dobrej komunikacji z innym, ani innych społecznych umiejętności. Znajdują satysfakcję w kradzieżach (pieniądze dają im poczucie władzy i siły), w zastraszaniu innych, narzucaniu swojej woli, w agresji czy destrukcji.

Częstym powodem nieuczciwości bywa też lęk – przed ośmieszeniem się, przed utratą twarzy/ pozycji/ przywilejów, przed odrzuceniem, przed poniesieniem konsekwencji swoich czynów, przed przemocą.

Uczciwość buduje poczucie własnej wartości i szacunek do siebie, a także zaufanie innych do nas, pozwala uniknąć błędów, strat, rozczarowań, cierpień i nieszczęść. Poprzez uczciwość okazujemy szacunek innym – dbamy o ich dobro i uczucia, a także sobie – dbamy o swoje dobre imię, swoją wiarygodność, wewnętrzny spokój i własne dobre samopoczucie moralne.

Opracowanie: Fundacja „ABCXXI – Cała Polska czyta dzieciom”

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Wykorzystywanie niniejszej prezentacji, w tym publikacje na stronach internetowych, odtwarzanie publiczne, a także kopiowanie i ewentualne przeróbki, wymaga każdorazowo zgody Fundacji oraz zamieszczenia informacji o autorstwie.

Kontakt: fundacja@cpcd.pl